

Stáří v bludném kruhu

Jak funguje péče o staré lidi? Chybějí pečovatelky a peníze od státu nejdou tam, kam mají. Čísla vypadají hrozně. Zatímco dnes žije v Česku okolo půl milionu lidí starších 65 let, v roce 2050 jich má být víc než tři miliony. Už dnes přitom odborníci varují: akutně se nedostává péče pro lidi v pokročilém věku.

Chybí hospice pro staré a umírající. Není dostatek terénních pečovatelských služeb. V domovech pro seniory jsou mnohaleté čekací doby. Přeplněné jsou i „eldéenky“. A není dost lidí, kteří by se o seniory starali. Problémy spojené se stárnutím populace při bližším pohledu připomínají začarovaný kruh. Ministerstvo práce a sociálních věcí spustilo loni v lednu nový zákon o sociálních službách. Měl nedostatečnou péči o staré a bezmocné napravit. Jak po roce funguje?

Zelená je teorie, šedá praxe

Kdo někdy pečoval o starého bezmocného člověka, ví, že jeho život by měl zůstat co nejdéle důstojný. Jestliže starý člověk zůstane pomočený a neumytý na posteli – ať už doma, v domově důchodců, v léčebně dlouhodobě nemocných či v nemocnici – pak je to evidentně špatně. Péče je nedostatečná.

„Sociální zákon“ (týká se všech postižených a handicapovaných, seniory však tvoří největší skupinu) přišel se zásadní novinkou. Seniorům se začaly přímo vyplácet příspěvky na péči a to ve čtyřech kategoriích, od dvou do jedenácti tisíc korun podle stupně jejich „bezmocnosti“. Cíl byl jasný. Přimět lidi, aby si začali služby nakupovat sami a rozhodli se, jaký typ péče potřebují. A zůstávali, dokud to půjde, ve svém vlastním domově.

Peníze měly nastartovat změnu dosavadního systému. Na jedné straně se měly začít rozvíjet terénní a ambulantní pečovatelské služby, které pomáhají starým lidem u nich doma. Zároveň se měla uvolňovat místa v domovech pro seniory, kde je stále řada lidí, kteří by mohli žít doma s pomocí pečovatelky.

Systém příspěvků měl tedy rozhýbat zkosnatělý systém péče o seniory. U nás dosud bylo a stále je zvykem odsouvat staré lidi do domovů důchodců. Představy tedy vypadaly slibně. Ale v praxi se zatím nenaplnily. „Řada seniorů vlastně neví, k čemu příspěvky jsou, berou je jako přílepení k důchodu,“ říká Miriam Svobodová, ředitelka jedné pražské pečovatelské služby. „Do systému se nám nevrací to, co jsme předpokládali. Lidé sice příspěvky dostávají, ale služby si za ně nekupují,“ uvádí Hana Řezáčová, ředitelka pečovatelské služby v severomoravském Sobotíně. Kolegové a kolegyně z pečovatelské sféry v ostatních částech země mají podobný názor. Jejich služby se nerozvíjejí, naopak se ocitly ve finančních problémech. Od krajů a ministerstva práce totiž dostaly menší dotace, neboť se předpokládalo, že získají peníze od klientů. Ty však nedorazily. „Lidé používají příspěvky na péči minimálně v 80 procentech případů pro jiné účely než pro nákup sociálních služeb. Peníze se tudíž do systému nevracejí tak, jak si tvůrci zákona představovali,“ říká Jiří

Horecký, prezident Asociace poskytovatelů sociálních služeb. Dora Krupová, ředitelka pečovatelské služby ve Valašském Meziříčí, zase neskrývá rozčilení. „Jak mohl stát dát lidem peníze a nekontrolovat, jak s nimi nakládají?!“ Řadě seniorů podle ní sebere příspěvek rodina. A neexistuje zpětná kontrola, která by zjistila, kam peníze od státu vlastně jdou. Zda na výplatu terénní pečovatelky, nebo vnoučatům.

Málo lidí, málo peněz

Celý systém se tak dostal do začarovaného kruhu: terénní pečovatelské služby se nerozvíjejí, nemůžou přijímat a školit nové zaměstnance. Lidé navíc o tuto práci velký zájem nemají, je těžká a není dobře placená.

V Praze si pečovatelky vydělávají zhruba 15 tisíc korun hrubého, v regionech jen kolem deseti tisíc. Odborníci předpokládali, že zejména ženy ve středním věku s nižším vzděláním, které obtížně shánějí zaměstnání, by se mohly stát pečovatelkami. Ale při tak malých platech a náročné práci se jim spíš vyplatí jít do předčasného důchodu nebo brát podporu a občas zajít na brigádu. Zájem o práci pečovatelky se také liší podle regionu. Zatímco v Sobotíně na severní Moravě je problém sehnat lidi, v Liberci se zájemkyně hlásí. V obou oblastech je však stejná potíž. Zaměstnance není z čeho zaplatit.

Ani v zahraničí není pečovatelek o staré lidi mnoho. Například v Itálii situaci zachraňují ženy z bulharských vesnic, ve Skandinávii zase Filipínky. V některých českých rodinách už pečují o babičku či dědečka Ukrajinky.

Součástí pomyslného začarovaného kruhu jsou i lidé, kteří terénní péči pro své blízké nutně potřebují. „Sháněli jsme pečovatelku pro maminku, ale byla to katastrofa. Na dvě hodiny denně to šlo, ale my potřebovali osm hodin denně. Chodila jsem pak prosit i sousedy, bylo to hrozné,“ vzpomíná středoškolská učitelka Jitka Gabašová z Hostivice na minulý rok, kdy pečovala o nemocnou matku. Pečovatelku nesehnala a musela maminku dát do LDN. Tam se její stav prudce zhoršil. I proto, že úroveň péče v tomto zařízení stavěla starou paní do role obtížného hmyzu. Paní Gabašová proto iniciovala petici na podporu kvalitní péče o stárnoucí spoluobčany. Minulý měsíc ji odeslala na ministerstva a do Sněmovny.

Domovy stále odkláděm

Že se vyplácení příspěvků na péči v mnoha případech mívá účinkem, teď řeší i ministerstvo.

„Máme okolo 260 tisíc příjemců příspěvků, z nichž většina jsou senioři. Ročně dostanou 15 miliard korun. To není málo,“ říká ředitel odboru sociálních služeb Martin Žárský.

Největší rezervy jsou podle něj u lidí, kteří berou dvou- a čtyřtisícové příspěvky. To jsou ti, kteří se o sebe s menší pomocí dovedou ještě postarat sami. „Peníze, které dostanou, však skončí jinde, než by měly. Přitom zrovna oni mají takové potřeby, které by nejlépe řešily terénní služby,“ vysvětluje Žárský s tím, že nyní přemýšlejí, jak kontrolu zlepšit. „Pan ministr navrhuje vyplácet příspěvky formou nepeněžních poukázek. Všechny tyto problémy by řešila sdílená péče.

Jak vypadá? Senior je doma, rodina ho vozí do denního stacionáře nebo dochází pečovatelka. „Ale to nelze nařídit,“ říká Žárský. Dalším problémem v sociální péči jsou několikaleté čekací doby na místa v domovech pro seniory. Liší se podle regionů. Například v Praze se na místo čeká i více než tři roky, v menších městech je situace o trochu lepší.

Podle statistik ministerstva bylo v roce 2006 u nás necelých 400 domovů pro seniory zhruba se 40 tisíci lůžky. V roce 2005 čekalo na místo 30 tisíc lidí. Dlouhé čekací doby tu však nejsou proto, že by bylo míst málo. Ale zabírají je lidé, kteří by v domovech být nemuseli.

Přestěhovaly je tam rodiny kvůli bytu a dnes už se nemají kam vrátit, i kdyby chtěli.

A vystěhovat je z ústavu, to nejde. „V mnoha pobytových zařízeních je stále nezanedbatelné

procento lidí, kteří by mohli zůstat doma a využívat terénní a ambulantní služby," říká Horecký z Asociace poskytovatelů sociálních služeb.

A tím vzniká další zádrhel. Lidé, kteří potřebují nepřetržitou péči, nemají kam jít, protože domovy jsou přeplněné. Často jde o seniory trpící Alzheimerovou chorobou nebo jinými typy demence, jichž přibývá. „U nás je nedostatek stacionářů pro seniory s demencí. Dnes jsou zpravidla ve zdravotnických zařízeních odmítáni, neboť jsou zmatení a rušili by oddělení. Jsou-li přijati, bývají přikurtováni k posteli, aby nekladli odpor,“ popisuje Iva Holmerová, ředitelka Gerontologického centra v Praze.

Norma? Opečovávaný stařík

Všichni odborníci, kteří byli osloveni, se shodují, že se resortu práce podařilo sociálním zákonem udělat krok správným směrem. Jeho blahodárnost se však má ukázat až za několik let. Pomoci by měl systém takzvaného komunitního plánování. Co se za tím skrývá? „Regiony si musí říct, co potřebují. Proto vzniká komunitní plánování sociálních služeb, kde jsou všichni hráči: veřejná správa, poskytovatelé, klienti,“ vysvětluje ředitel Žárský. Od roku 2009 už proto poskytovatelé sociálních služeb nedostanou dotace od ministerstva. Vše mají rozdělovat kraje. „Kraj a obce si určí, kolik lidí potřebuje péči a koho si na to najmou,“ říká Žárský. Bude tedy na politicích a úřednících v krajích, městech a obcích, zda budou umět řešit potřeby seniorů. „Řada politiků si stále neuvědomuje, že senioři jsou jejich voliči. Ale nejen oni. I mladší voliči jistě ocení, když politici a úřady zajistí jejich rodičům kvalitní péči,“ říká ředitelka Holmerová. A ještě dodává, že zná i řadu lidí, jimž v garáži stojí BMW, v zimě létají na Maledivy, ale o své staré rodiče se nestarají. Připomíná tím pomalu zapomenutou věc: nejen státu a politikům, ale především rodinám by mělo ležet na srdci, aby opečovávaný „stařík“ nebyl výjimkou.

Zdroj: MFDNES archiv – autorka: Krystyna Wanatowiczová, Foto: Internet